

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภотаหลวง จังหวัดลพบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภотаหลวง จังหวัดลพบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภотаหลวง จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) ตลอดจนเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของ พระสังฆาธิการ อำเภотаหลวง จังหวัดลพบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทำการวิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์อำเภотаหลวง จำนวน ๑๙๐ รูป^๑ โดยใช้ตารางสำเร็จขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๒๗ รูป เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม แต่ถ้าหากมีตัวแปร ๓ ตัวขึ้นไปใช้วิธีการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

^๑ ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภотаหลวง, วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๕

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุตั้งแต่ ๓๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ มีพรรษาตั้งแต่ ๑-๕ พรรษา จำนวน ๕๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๗ มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒ มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๑ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน ๑๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๘

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๐.๘๙๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านเมตตา

การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๗๐๕) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ในด้านเมตตา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ด้านกรุณา

การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๘๘$, S.D. = ๐.๖๙๘) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ในด้านกรุณา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) ด้านมุทิตา

การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๙๙$, S.D. = ๐.๗๑๓) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ในด้านมุทิตา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ด้านอุเบกขา

การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D. = ๐.๗๒๒) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ในด้านอุเบกขา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

ผลการเปรียบเทียบคุณภาพตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกิจศึกษาทางธรรม วุฒิกิจศึกษาทางบาลี นำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๒) พระสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๓) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๔) พระสงฆ์ที่มีวุฒิกิจศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิกิจศึกษาทาง

ธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของ พระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี สรุปได้ดังนี้

จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรค และนำไปสู่ข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี ดังนี้

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำหลวย จังหวัดลพบุรี มีอยู่ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมุทิตา ๔) ด้านอุเบกขา ดังนี้

๑. พระสงฆ์ยังขาดการช่วยเหลือกันและยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม
๒. พระสงฆ์ยังขาดการปรองดองกันในหมู่คณะเพราะไม่มีกฎระเบียบการอยู่ร่วมกัน
๓. พระสงฆ์ยังขาดการบริหารด้านการปกครองภายในวัดไม่มีความสามัคคีเท่าที่ควร
๔. พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสใช้อำนาจมากเกินไป ขาดเมตตาธรรม
๕. พระสังฆาธิการไม่ค่อยรู้กฎระเบียบในการปกครอง และขาดการวางแผน
๖. พระสงฆ์เอาประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปทำให้ขาดความสามัคคีต่อหมู่คณะ
๗. พระสงฆ์ชอบตำหนิว่ากันเองไม่ยอมรับฟังคำสั่งสอนของกันและกัน
๘. พระสังฆาธิการไม่ค่อยส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ สามเณร
๙. พระสงฆ์ส่วนมากไม่คิดที่จะช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณร
๑๐. พระสงฆ์ส่วนมากไม่สนใจบุคคลภายใน และบุคคลภายนอก
๑๑. พระสงฆ์ไม่พอใจที่ไม่ได้ตำแหน่ง และไม่เคยช่วยเหลือคณะสงฆ์เลย
๑๒. พระสงฆ์ไม่ค่อยแสดงความยินดีกับผู้ที่ได้ตำแหน่ง
๑๓. พระสงฆ์ยังแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งฝ่ายในหน้าที่การงานของคณะสงฆ์
๑๔. พระสงฆ์ไม่ค่อยเคารพนับถือกัน
๑๕. พระสังฆาธิการไม่ส่งเสริมพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระศาสนา
๑๖. มีอุเบกขามากเกินไป ก็อาจทำให้คณะสงฆ์เสื่อมเสียได้

๑๗. เจ้าอาวาสวางเฉยในการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัย

๑๘. เจ้าอาวาสส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาในการอบรมสั่งสอน พระสงฆ์ สามเณร

๑๙. พระสงฆ์ขาดความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และไม่ค่อยช่วยเหลือกัน

๒๐. พระสงฆ์ยึดมั่นถือมั่น มีอคติ ไม่ปล่อยวาง

สำหรับข้อเสนแนะเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี มีอยู่ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมุทิตา ๔) ด้านอุเบกขา ดังนี้

๑. ควรมีมิตรไมตรีและช่วยเหลือกันในการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

๒. คณะสงฆ์ควรมีความรัก สามัคคี มีระเบียบที่ทำให้เกิดความปองดอง ในหมู่คณะ

๓. คณะสงฆ์ควรมีการบริหารจัดการได้ดีล้วนให้ความเชื่อมั่นในหมู่คณะ

๔. และมีความเมตตาต่อพระภิกษุและสามเณรเป็นอย่างดี

๕. ควรมีการอบรมคณะสงฆ์เรื่องการปกครองให้ได้รับรู้กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันควรมีการจัดทำแผนงานเพื่อการปฏิบัติต่อไป

๖. ควรมีการอบรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๗. ควรดูสาเหตุปัญหาและนำมาแก้ไขในเรื่องนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๘. ควรมีการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้ได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย

๙. ควรมีการช่วยเหลือพระสงฆ์ สามเณร หรือสังคมที่ยากจนและสนับสนุนพระสงฆ์ที่ดูแลภายในคณะสงฆ์

๑๐. สงฆ์ ควรมาสนทนากันในเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคีร่วมใจทั้งภายใน และภายนอก และมีแนวปฏิบัติที่ตรงกันไม่ขัดแย้งกัน

๑๑. ควรช่วยเหลือคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับตำแหน่งใหม่ในด้านการปกครอง

๑๒. ควรมาแสดงความยินดีเมื่อพระสงฆ์ได้ดีมีสุขในตำแหน่งหน้าที่

๑๓. ดูภาระงานด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ มากกว่างานส่วนตัว

๑๔. ควรเคารพนับถือกันตามอาวุโส

๑๕. ควรส่งเสริมพระสงฆ์ให้ได้รับการอบรมฝึกฝนในด้านการเผยแผ่ศาสนา และให้การอบรม ศีลธรรม จริยธรรม แก่ประชาชน ต่อไป

๑๖. พระสงฆ์ควรตั้งมั่นในคุณธรรม และจริยธรรม

๑๗. ควรมาประชุมกันวางแผนและออกกฎ ข้อบังคับ เพื่อการพัฒนาด้านการปกครอง

๑๘. ควรมีเวลาในการอบรมสั่งสอนและปรึกษาหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

๑๙. และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

๒๐. ควรมีคุณธรรม มีสติปัญญา และเหตุผล เยือกเย็นสุขุมรอบคอบ ไม่ลำเอียง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี เพื่อเปรียบเทียบระดับการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับมาก คือ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมุทิตา ๔) ด้านอุเบกขา ดังนี้

แสดงให้เห็นว่าระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทำให้ทราบถึงการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านมีประเด็นนำมาอภิปรายได้ดังนี้

๑. ด้านเมตตา จากการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ด้านเมตตา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ)^๒** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการปกครอง ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการปกครองศิษย์วัด และด้านการครองพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดเปรียบเทียบ พบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิ การศึกษา วุฒิการศึกษา นักรธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

^๒พระณัฐพล ฐิตธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

๒. ด้านกรุณา (ความสงสาร) จากการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ด้านกรุณา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิเชียร บุญกล้า** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษาโดยภาพรวม มีการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านมุทิตา ด้านเมตตา ด้านอุเบกขา และด้านกรุณา ผลการเปรียบเทียบ การใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต ๓ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีการรับรู้ต่อการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมแตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ กับการบริหารคณะสงฆ์ทุกด้านแตกต่างกัน^๓

๓. ด้านมุทิตา (ความพลอยยินดี) จากการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุรพล เครือมะโนรมณ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา ไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ขณะที่ อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อย^๔

๔. ด้านอุเบกขา (คือวางใจเป็นกลาง) จากการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสมชาย สิริจินโท** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุขโมโห)” ผลการวิจัย พบว่า ความหมายของหลักพรหมวิหาร ๔ ว่า คือการเจริญจิตภาวนาโดยธรรม ที่พึงแผ่ออกไปในสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยมีสติอย่างสม่ำเสมอไม่มี

^๓ วิเชียร บุญกล้า, “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ๒๕๕๐).

^๔ สุรพล เครือมะโน, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

ประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต โดยมากเรียกว่า พรหมวิหาร ๔ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือ คุณธรรมประจำตัวของท่านผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่แยกออกได้ ๔ ประการ คือ

เมตตา คือ ความรักปรารถนาดี มีไมตรี อยากให้สรรพสัตว์มีสุขถ้วนหน้า

กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือสรรพสัตว์ ให้หลุดพ้นจากภาวะแห่งทุกข์

มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีสติแช่มชื่นเบิกบาน

อุเบกขา คือ การวางเฉย มีใจเป็นกลางวางเฉยในอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์แล้ว ปราศจากอคติ คือ มีรัก มีเกลียด^๕

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

เปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี พบว่า พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในอำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ใน อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลี มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการอำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

^๕ พระมหาสมชาย สิริจินโท, “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุมโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

๑. การปกครองด้านเมตตา คณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสควรมีการกำหนดนโยบาย การปกครองวัด มีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว และมีการกระจายอำนาจในการบริหารงานอย่าง ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยไม่ควรรวบอำนาจอยู่เพียงแค่ผู้บริหารเพียงแค่งroupเดียว แต่เจ้าคณะผู้ปกครอง ต้องทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นต้องมีความเที่ยงธรรมมีพรหมวิหารธรรมเป็นคุณธรรม ประจำใจในการบริหารงานปกครอง คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคน ปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและใจ

๒. ด้านกรุณา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เจ้าอาวาสหรือผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการปกครอง การศึกษา ควรมีการประชุมกันเป็นประจำ เพื่อหาข้อผิดพลาด ปัญหา อุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง ในการบริหารจัดการในการปกครอง ในการศึกษา และควรเร่งสร้าง บุคคลากรให้มีคุณภาพทางการศึกษาและส่งเสริมยกย่องครูผู้สอนให้มีขวัญกำลังใจ สนับสนุนอุดหนุน งบประมาณในด้านการศาสนาให้มาก และประเมินผลด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้การ พัฒนาด้านการศึกษา การปกครองของคณะสงฆ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

๓. ด้านมุทิตา พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น จะต้องร่วมมือกันดูแลรับผิดชอบการศึกษา ของพระภิกษุ สามเณรอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีการแจกทุนการศึกษา ให้รางวัลแก่พระ เณร ที่สอบได้ ทุกระดับชั้นเพื่อเป็นกำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ พลอยยินดีส่งเสริมให้ได้ศึกษาสูง ๆ และปรารถนาให้ ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่มีจิตริษยา เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน อีกทั้งต้องคอย ดูแลส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในเขตพื้นที่ของตนเองอย่างทั่วถึง และเป็นรูปธรรม

๔. ด้านอุเบกขา พระสังฆาธิการควรมีจิตใจเป็นกลาง ปล่อยวาง อย่ายึดติดในสิ่งต่างๆ ที่เป็นโทษแก่พรหมจรรย์ หรือเป็นโทษแก่คณะสงฆ์ ควรวางเฉย และพิจารณาว่า ใครทำดียอมได้ดี ตาม กฎแห่งกรรม ใครทำชั่วยอมได้ชั่ว เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือ คิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความ ทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม

จากผลการวิจัยด้านการปกครอง พบว่า พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุม ตามมติมหาเถรสมาคมหรือผู้ปกครองเหนือตนจัดประชุม แต่การจัดประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารการ ประชุมหรือเพื่อชี้แจงกฎระเบียบภายในวัดยังน้อยอยู่ โดยส่วนใหญ่ใช้พระธรรมวินัยในการดูแล ควบคุมพระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัด ทำให้ลดความสำคัญของการออกกฎระเบียบเพื่อหมู่คณะ ซึ่ง อาจจะเป็นช่องทางให้บุคคลผู้ไม่สนใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขาดรูปธรรมในการประพฤติตนให้ เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

๑. ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ปกครองคณะสงฆ์

๒. ควรให้มีการจัดการประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกันภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์

๓. ควรให้ผู้บังคับบัญชาได้มีส่วนในการกำหนดหรือการออกข้อบังคับในการปกครองเพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารหรือเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีการปกครองอย่างเรียบร้อย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

๒) ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดต่าง ๆ ในระดับภาค หรือระดับสูง ๆ ขึ้นไป

๓) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

๔) ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) คือ

๑. เจ้าคณะภาค
๒. เจ้าคณะจังหวัด
๓. เจ้าคณะอำเภอ
๔. เจ้าคณะตำบล
๕. เจ้าอาวาส
๖. เลขานุการเจ้าคณะต่าง ๆ
๗. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๕.๓.๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสังฆาธิการ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสอบถามจากประชาชน หรือผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการบริหารของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ความเห็นจากมุมมองของ

ประชาชนที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ